

HANNA GERDES

RÄTTIGHETSSKRIFT

Ingen ska lämnas utanför

MÅL 4

Ett funktionshinderperspektiv på de globala målen och rätten till utbildning

lättläst!

LIKA
UNIKA
AKADEMI

Ingen ska lämnas utanför
Ett funktionshinderperspektiv på de globala målen och rätten till utbildning

Text:
Hanna Gerdes

Ulla Bohman på Boarve konsult AB
har bearbetat skrifterna till lättläst svenska.

Omslag och grafisk design:
Robert Samsonowitz / RBRT CREATIVE

© Lika Unika Akademi, 2020.

www.fn.se/likaunikaakademi

**INGEN SKA LÄMNAS
UTANFÖR**

En viktig uppgift

Det här är en skrift om hur viktigt det är att alla människor kan få bra utbildning. De som ansvarar för utbildning måste tänka på att personer med funktionsnedsättning har samma rätt till bra utbildning som alla andra. Vi kallar det för funktionshinderperspektiv.

Världens länder har skrivit en plan tillsammans för att göra världen mer hållbar för alla. Planen kallas Agenda 2030. I Agenda 2030 finns mål som hela världen ska arbeta för.

Men om målen ska bli verklighet måste vi ändra många saker i vårt eget land. Därför har den här skriften flera exempel från Sverige. Det finns också olika övningar som hjälper dig att fundera på hur du och din organisation tänker på personer med funktionsnedsättning.

Vi är alla viktiga för att målen i Agenda 2030 ska bli verklighet.

Vad är Agenda 2030?

I Agenda 2030 finns mål för världen som alla länder bestämt om tillsammans. Målen är för att vi ska få en värld som är mer hållbar nu och i framtiden. En hållbar värld är också en värld där ingen är utanför och där alla barn får bra utbildning.

Agenda 2030 har 17 mål. Målen ska vara verklighet år 2030. Många av målen är om allas mänskliga rättigheter. Men alla människor har inte de rättigheterna idag.

För att världen ska bli hållbar måste de som bestämmer göra förändringar och alla måste ha mer kunskap om vad mänskliga rättigheter är.

Alla ska kunna vara med

Agenda 2030 är mål för en hållbar värld för alla människor. Ingen ska vara utanför. Men det är bara några få av de 17 målen som säger något om personer med funktionsnedsättning.

Om världen ska vara för alla måste alla länder arbeta mer för att personer med funktionsnedsättning ska kunna vara med i samhället som alla andra.

Därför måste alla som arbetar med Agenda 2030 också ha ett funktionshinderperspektiv.

Vad är funktionshinderperspektiv?

Funktionsnedsättning är en nedsättning som en person har i kroppen, psykiskt eller intellektuellt.

Funktionshinder är de hinder i samhället som gör att människor med funktionsnedsättning inte kan vara med som alla andra.

Ett funktionshinderperspektiv är att tänka på vad som är hinder för att alla ska kunna vara med och vad vi måste ändra på.

Fler än en miljon människor i Sverige har en funktionsnedsättning. För att alla ska kunna vara med i samhället och för att få en bra utbildning måste vi ha ett funktionshinderperspektiv.

Lika bra utbildning för alla är ett viktigt mål och en rättighet i lagen

Rätten till lika bra utbildning för alla är ett mål i Agenda 2030 och det är en mänsklig rättighet.

Fler barn i världen går i skolan idag än tidigare. Men många barn slutar skolan innan de är klara med utbildningen.

Alla barn i Sverige har inte samma möjlighet att få lika bra utbildning. Många fler barn med funktionsnedsättning går inte klart gymnasiet jämfört med barn som inte har funktionsnedsättning.

Mål 4 i Agenda 2030

Mål 4 i Agenda 2030 säger att alla barn och ungdomar har rätt till lika bra utbildning och att utbildningen ska vara gratis.

Mål 4 har tio delmål. Delmålen säger att pojkar och flickor har rätt till samma utbildning.

Delmålen säger också att länderna ansvarar för att för personer med funktionsnedsättning, personer från ursprungsfolk och för barn som har det svårt får lika bra utbildning och får utbildning till olika yrken.

För att utbildningen ska vara lika för alla måste lokalerna för utbildning fungera bra för barn och för personer med funktionsnedsättning.

Senast år 2030 ska alla ungdomar och nästan alla vuxna i världen kunna läsa, skriva och räkna.

Rätten till utbildning är en rättighet i lagen

Alla har rätt till utbildning. Det står till exempel i den svenska regeringsformen. Så står det också i flera internationella dokument om mänskliga rättigheter.

Några exempel är:

- FN:s allmänna förklaring om de mänskliga rättigheterna
- FN-konventionen om ekonomiska, sociala och kulturella rättigheter
- Kvinnokonventionen
- Barnkonventionen
- FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Varje land ansvarar för att barnen får en utbildning som är gratis.

Sverige och nästan alla andra länder som är medlemmar i Förenta Nationerna, FN har lovat att följa FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning.

Artikel 24 i konventionen säger att alla har rätt till inkluderande utbildning och bra utbildning.

Men många miljoner barn och vuxna med funktionsnedsättning får utbildning idag som inte är bra. Många får också utbildning där de inte kan vara tillsammans med alla andra. Utbildningen är därför inte inkluderande.

Det finns mycket vi måste ändra på för att alla ska ha samma rättighet till bra och lika utbildning.

Vad är rätten till inkluderande utbildning?

Rätten till utbildning har fyra delar. Alla delar måste finnas för att rätten till utbildning ska vara för alla.

De fyra delarna är:

- Tillgång
- Tillgänglighet
- Kvalitet
- Anpassning

Tillgång

Det måste finnas plats på utbildningar för alla elever med funktionsnedsättning. Därför måste det finnas många olika sorters utbildningar vid många olika skolor.

Tillgänglighet

Alla delar av utbildningen måste fungera bra för personer med funktionsnedsättning. Lokaler, undervisning, läroböcker och information måste vara tillgängliga.

Alla lokaler på skolan
måste fungera bra för alla elever.
Till exempel klassrum, matsal och toaletter.
Alla lokaler måste vara inkluderande.
Läromedlen ska finnas i olika format.
Formaten kan vara tryckt text, punktskrift,
lättläst svenska, teckenspråk och digitala texter.

Tillgänglighet är också
att alla ska ha råd att vara med i utbildning.
Alla har rätt att gå gratis i en bra grundskola.

Kvalitet

All utbildning för alla elever
måste ha god kvalitet.
God kvalitet är att undervisningen är bra,
att lokalerna fungerar bra
och att det finns bra läromedel till alla elever.

God kvalitet är också att skolan är säker
för elever med funktionsnedsättning.
Det ska inte finnas våld eller mobbning.
Alla elever ska bli behandlade på ett bra sätt.

Anpassning

Läroplanen ska vara på ett sätt
som fungerar för alla elever.
Den ska kunna anpassas
för elever som har särskilda behov.
Eleverna ska också få använda hjälpmedel,
få läromedel som fungerar bra för dem.
De ska också få längre tid vid prov.

Elever med funktionsnedsättning
ska kunna gå i en skola nära där de bor.

Sebastian och några kompisar
sitter runt ett bord i verkstaden.
Foto: Lars Åke Petersson

Otillgänglighet är diskriminering

Diskrimineringsombudsmannen, DO
stämde Vara kommun för diskriminering
år 2017.

Sebastian är rullstolsburen.
Han anmälde sin skola
för att skolans ramper och dörrar
var otillgängliga.
Ramperna var så dåliga
att han ramlade av dem flera gånger.
Dörrarna i skolan var så tunga
att han behövde hjälp för att öppna dem.

Sebastian mår dåligt av detta
och han fick svårare att lära sig i skolan.

DO stämde Vara kommun
för att kommunen inte hade ändrat
ramperna och dörrarna.
Kommunen sa
att de inte hade tillräckligt med pengar.

Tingsrätten dömde Vara kommun
för diskriminering.
Kommunen hade inte gjort skolan tillgänglig
för alla elever.
Kommunen överklagade hos hovrätten.
Men hovrätten dömde på samma sätt
som tingsrätten.
Hovrätten bestämde också
att Vara kommun skulle betala 75 000 kronor
i ersättning för diskrimineringen.

Samma möjligheter?

Det är skillnad i hur mycket utbildning personer i åldern 16 till 64 år har om de har en funktionsnedsättning eller inte har en funktionsnedsättning.

- 34 procent av de med funktionsnedsättning har en utbildning efter gymnasiet.
- 46 procent av de utan funktionsnedsättning har en utbildning efter gymnasiet.

Många fler personer med funktionsnedsättning i åldern 20 till 36 år går inte klart gymnasiet:

- Ungefär 13 procent av de med funktionsnedsättning går inte klart gymnasiet
- Mindre än 5 procent av de utan funktionsnedsättning går inte klart gymnasiet.

Övningar och frågor att fundera på

Hur gör vi våra utbildningar inkluderande?

Din organisation ska göra en utbildning. Det kan vara en utbildning för personer som inte är med i organisationen eller för de som arbetar i organisationen. Hur ska ni göra så att utbildningen fungerar bra för alla deltagare?

Tänk på de fyra delarna:

- Tillgång
- Tillgänglighet
- Kvalitet
- Anpassning

Fråga de här frågorna när i planerar utbildningen:

Tillgång

Vilka får gå utbildningen?
Hur många platser finns det?
Vem bestämmer vilka personer som får en plats på utbildningen?

Har vi bestämt något om utbildningen som hindrar personer med funktionsnedsättning att söka om en plats?

Tillgänglighet

Hur informerar vi om utbildningen?
Kan alla läsa och förstå informationen?

Får deltagarna mat eller fika vid utbildningen?
Hur får vi veta
om någon deltagare har en allergi?
Hur gör vi så att det finns mat och fika
som alla kan äta?

Hur får veta om vi behöver anpassa utbildningen
på något särskilt sätt?

Hur gör vi ett tydligt schema för utbildningen?
Hur berättar vi för deltagarna
om vi måste ändra i schemat?
När berättar vi det?

Ska vi visa bilder i utbildningen?
Berättar vi vad som finns på bilderna
för deltagare som inte kan se?

Vilka lokaler har vi för vår utbildning?
Är lokalerna tillgängliga?
Fungerar de bra för en person med rullstol?
Har lokalen en hörselslinga?
Är ventilationen i lokalen bra?

Har vi planerat pauser i utbildningen?
Har vi en kort paus
minst en gång varje timme?

Hur utvärderar vi utbildningen
på ett sätt som fungerar bra för alla?

Kvalitet

Hur gör vi om vår lokal är otillgänglig?
Ska vi byta lokal
eller ha utbildningen ändå?

Hur tillgängliga ska våra utbildningar vara?
Vad ska vi säga till våra föreläsare
om hur tillgängliga deras föreläsningar måste vara?
Hur kan vi lära oss mer om
hur tillgängliga våra utbildningar ska vara?

Anpassning

Kan deltagare vara med i vår utbildning
på distans?
Hur får deltagare på distans
materialet som vi delar ut under utbildningen?
Kan vi skicka materialet digitalt?

Finns vårt material i punktskrift, uppläst,
på lättläst svenska och på teckenspråk?

Mer information

Vill du läsa mer om tillgänglighet
och hur att göra utbildningar tillgängliga?
Bra material finns på

- **Myndigheten för delaktighet**
www.mfd.se
- **Specialpedagogiska Skolmyndigheten**
www.spsm.se
- **Barnombudsmannen**
www.bo.se
- **Sveriges Kommuner och Regioner**
www.skr.se

Myndigheten för delaktighet och Barnombudsmannen
har en del information på lättläst svenska.

Kortövning:

Du kan använda de här korten
för att prata om Mål 4 i Agenda 2030
och om allas rätt till utbildning.

Korten hjälper er att fundera över
vad allas rätt till utbildning betyder för er
och vad ni kan göra i er organisation.

Varje kort börjar med ett påstående.

Gör så här:

Dela in er i grupper
med 4 till 6 personer i varje grupp.

Välj en person som läser påståendet på kortet
högt för alla.

Hen kallas uppläsaren.

Tänk på om någon i gruppen behöver tolk
eller behöver kortet på ett annat sätt.

Alla ska sedan säga i tur och ordning
vad de tänker om påståendet.

Låt varje person prata i ett par minuter.
Uppläsaren har koll på tiden.

När alla har sagt vad de tänker om påståendet
läser uppläsaren upp den andra texten
som finns på kortet.

Det är en text med mer fakta och information.

Sist på kortet finns en fråga.

Uppläsaren läser frågan
och alla får säga i tur och ordning
vad de tänker.

Påstående 1: Agenda 2030 spelar ingen roll!

Information:

Agenda 2030 är de största målen för att göra världen mer hållbar som alla länder har bestämt om.

Världens ledare har med Agenda 2030 lovat att:

- stoppa fattigdom i världen
- minska ojämlikhet och orättvisor i världen
- skapa fred och rättvisa
- lösa problemen med klimatet

För att målen ska bli sanna måste alla arbeta med målen och det måste finnas resurser för arbetet.

Vi måste kontrollera om länderna gör som de har lovat.

FN har därför arbetat fram olika metoder att mäta vad som händer i världen.

Varje land ska också arbeta fram metoder att mäta utvecklingen av målen i Agenda 2030 i det egna landet.

I Sverige är det Statistiska centralbyrån, SCB som ansvarar för mätningen.

Fråga: Vad kan du göra i ditt arbete eller i din organisation för att målen i Agenda 2030 ska bli sanna? Säg en sak.

Påstående 2: Vi kan aldrig skapa utbildning som är lika och inkluderande för alla!

Information:

Mål 4 i Agenda 2030 säger att alla barn och alla ungdomar har rätt till lika utbildning.

Utbildningen ska vara gratis.

Rätten till utbildning står i svenska lagar och i flera internationella dokument.

Men många miljoner barn och vuxna med funktionsnedsättning

får utbildning idag som inte är bra

och som är en utbildning

där de inte får vara tillsammans med andra.

Många fler personer med funktionsnedsättning

i åldern 20 till 36 år

går inte klart gymnasiet:

- Ungefär 13 procent av de med funktionsnedsättning går inte klart gymnasiet
- Mindre än 5 procent av de utan funktionsnedsättning går inte klart gymnasiet.

Fråga: Vad är det viktigaste vi kan göra för att utbildning ska vara lika och bra för alla?

Påstående 3: Det betyder inget att rätten till utbildning är en mänsklig rättighet!

Information:

Rätten till utbildning är en mänsklig rättighet. Alla länder har därför ansvar att grundskolan är för alla barn, att den har god kvalitet och är gratis.

Länderna har också ansvar för att skydda personer med funktionsnedsättning och att de får utbildning som är bra och gratis. Det får inte finnas lagar som hindrar barn med funktionsnedsättning att få utbildning.

Att skydda rätten till utbildning betyder också att det finns lagar som förbjuder att föräldrar hindrar flickor med funktionsnedsättning att gå i skola.

Varje land måste arbeta för att det ska finnas utbildning som fungerar bra för alla och att det finns pengar för utbildning.

Fråga: Varför är det viktigt att veta att barns rätt till utbildning är en mänsklig rättighet?

Påstående 4: All utbildning ska vara tillgänglig för personer med funktionsnedsättning!

Information:

Artikel 24 i FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning säger att alla delar av utbildningen ska vara tillgängliga för alla. Det är vad rätten till utbildning betyder.

Alla lokaler på skolan som klassrum, matsal och toaletter måste fungera bra för alla elever.

Alla lokaler måste vara inkluderande.

Metoder, information och kommunikation måste fungera bra för alla.

Läromedlen ska finnas i olika format som tryckt text, i punktskrift, på lättläst svenska, på teckenspråk och digitalt.

Tillgänglighet är också att alla ska ha råd att vara med i utbildning. Alla har rätt att gå i en bra grundskola och grundskolan ska vara gratis för alla.

Diskrimineringslagen i Sverige säger att det kan vara diskriminering om utbildningen inte är tillgänglig. De som ansvarar för utbildning måste ändra det som är otillgängligt.

Fråga: På vilket sätt är all utbildning inte tillgänglig för alla idag?

Påstående 5: Skolan är lika tillgänglig och bra för barn med funktionsnedsättning som för alla andra barn i Sverige.

Information:

Rapporten Respekt för rättigheter berättar hur Sverige följer FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning. Det är olika organisationer för personer med funktionsnedsättning och organisationer som arbetar med mänskliga rättigheter som skrivit rapporten tillsammans.

Rapporten säger att många elever med funktionsnedsättning klarar inte målen som finns för grundskolan. De får inte de hjälpmedel eller särskilda stöd som de behöver. Skollagen säger att de har rätt att få hjälpmedel och stöd.

Rapporten säger också att skolor kan säga nej till elever för att skolan inte har pengar för att ändra det som inte fungerar bra. I skollagen står att skolor har rätt att göra så. Det betyder att elever med funktionsnedsättning inte kan välja skola fritt som alla andra.

Det är mer mobbning och våld mot elever med funktionsnedsättning än mot andra elever. Därför mår många elever med funktionsnedsättning dåligt psykiskt.

Fråga: Vad är det viktigaste vi kan göra för att skolan ska vara jämlik för barn med funktionsnedsättning?

Mer information

Mål 4 Agenda 2030
Läs mer på sidan 33 i denna skrift.

Artikel 24 i FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning
Läs mer på sidan 41 i denna skrift.

Agenda 2030 och FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning finns på lättläst svenska. Du kan läsa dem på Myndigheten för delaktighets webbplats www.mfd.se

Du kan beställa rapporten Respekt för rättigheter på lättläst svenska från organisationen Funktionsrätt Sverige. www.funktionsratt.se

**INGEN SKA
LÄMNAS
UTANFÖR**

MÅL 4: God utbildning för alla

Utbildning är en mänsklig rättighet.
Men nästan 800 miljoner människor i världen
kan inte läsa eller skriva.
Två av tre av dem som inte kan läsa eller skriva
är kvinnor.

Forskning visar att god utbildning för alla
är mycket viktigt för utvecklingen av samhällen,
för jämställdhet och för människors hälsa.

Människor behöver utbildning på olika sätt
under hela livet.
Därför måste alla länder arbeta för
att alla människor ska ha samma möjlighet
att utbilda sig under hela livet.
Det är viktigt för att alla ska kunna vara med
och skapa en värld som är hållbar.

DELMÅL 4-1

4.1 Utbildning i grundskola och gymnasieskola ska vara lika och gratis för alla pojkar och flickor. Utbildningen ska ha god kvalitet.

DELMÅL 4-2

4.2 Förskolan ska vara lika för alla flickor och pojkar. Förskolan ska ha god kvalitet.

DELMÅL 4-3

4.3 Yrkesutbildning och högre utbildning ska vara lika för alla och ha god kvalitet.

DELMÅL 4-4

4.4 Fler unga och vuxna ska få utbildning i ett yrke. Det är viktigt för människors ekonomi och för samhället

DELMÅL 4-5

4.5 Stoppa all diskriminering i utbildning.
 Det ska inte vara någon skillnad i utbildning för kvinnor eller män eller för personer med funktionsnedsättning, för personer från ursprungsfolk eller för barn som har det svårt.

DELMÅL 4-6

4.6 Alla människor ska kunna läsa, skriva och räkna.

DELMÅL 4-7

4.7 Alla ska få utbildning om hur världen kan bli hållbar idag och för framtiden.
 För att vi ska ta ansvar tillsammans måste alla också få utbildning om mänskliga rättigheter, jämställdhet och om olika kulturer till exempel.

DELMÅL 4 ▸ A

4.A Alla miljöer för utbildning ska vara trygga och inkluderande. Miljöerna ska fungera lika bra för alla.

DELMÅL 4 ▸ B

4.B Det ska finnas pengar för att ge stipendier till fler människor i fattiga länder så att de kan fortsätta studera.

DELMÅL 4 ▸ C

4.C Fler lärare i fattiga länder ska ha utbildning. Världens länder ska samarbeta mer för att utbilda fler lärare.

Delmål med "a", "b" eller "c" är metoder för att nå målet, inte egna delmål.

FN-konventionen om rättigheter för personer med funktionsnedsättning

Artikel 24 – Utbildning

1. Staterna säger ja till att personer med funktionsnedsättning ska få utbildning som andra. Det ska finnas alla olika slags utbildningar både för barn och vuxna, så att de inte diskrimineras.

Staterna ska göra detta:

- a) Alla ska så mycket som möjligt kunna utveckla vad de är bra på och kan.

Skolorna ska visa respekt för de mänskliga rättigheterna och för att människor är olika.

2.

- a)** Det ska inte gå att säga nej till utbildning eller till gratis grundskola för att en person eller ett barn har funktionsnedsättning.
- b)** Personer med funktionsnedsättning ska få samma utbildning som andra. Utbildningen ska vara gratis och bra. De ska få utbildning efter grundskolan där de bor.
- c)** Det ska finnas anpassning efter vad en person behöver.
- d)** Personer med funktionsnedsättning ska få stöd så att de kan gå på samma utbildning som andra.

3. Staterna ska se till att

personer med funktionsnedsättning lär sig sådant som gör att de kan vara med i samhället.

- a)** Det ska finnas undervisning i punktskrift, teckenspråk, alternativ kommunikation och andra sätt att läsa och skriva på, i att röra sig, hitta och ge varandra stöd.
- b)** Det ska finnas undervisning i teckenspråk och andra språk för döva eller för synskadade barn, så att de kan få så mycket utbildning som möjligt.
- c)** Staterna ska se till att alla kan lära sig teckenspråk om de behöver det och arbeta för att teckenspråket är godkänt som ett språk som alla andra språk.

4. Staterna ska se till att alla skolor har personal som kan teckenspråk och punktskrift.
Alla som jobbar i skolan ska få utbildning.
Utbildningen ska ge kunskap om funktionsnedsättning och alternativ kommunikation.

Utbildningen ska också ge kunskap om funktionsnedsättning och om ny teknik och material för personer med funktionsnedsättning.

5. Staterna ska se till att personer med funktionsnedsättning kan gå på universitet, vuxenutbildning och utbildning till olika yrken på samma sätt som andra.

ANTECKNINGAR

Det här är en av tre skrifter om rättigheter från Lika Unika Akademi.

Skrifterna handlar om funktionshinderperspektivet i tre olika mål som finns i Agenda 2030.

Mål 4 är om utbildning.

Mål 8 är om arbete.

Mål 10 är om öka jämlikheten.

Skrifterna beskriver några av målen i Agenda 2030 och hur de hänger ihop med mänskliga rättigheter som Sverige har bestämt att respektera.

Det viktigaste i skrifterna och i vårt projekt är att ingen ska lämnas utanför. Alla ska kunna vara med i samhället.

I materialet får du kunskap.

Det finns övningar som hjälper dig att fundera på hur inkluderande din organisation är eller hur inkluderande och tillgängligt samhället är. Skrifterna är för alla som arbetar med rättigheter.

De är bra att använda

för personer i funktionshinderorganisationer, i ideella organisationer

och för dem som fattar beslut i kommuner och regioner.

Skrifterna är också för personer

som är intresserade av frågor om rättigheter och vill vara med och göra världen mer hållbar.

Trevlig läsning!

Tiina Nummi Södergren

Projektledare Lika Unika Akademi

Hanna Gerdes har skrivit skrifterna.

Hon är jurist i mänskliga rättigheter.

Ulla Bohman på Boarve konsult AB

har bearbetat skrifterna till lättläst svenska.

EN
BÄTTRE
VÄRLD